

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 463/1-ХП/7 04.04.2013. године	
---	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 04.04.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ЦРКВЕНА УМЕТНОСТ И ВЕРСКА ОБНОВА У РАШКО-ПРИЗРЕНСКОЈ ЕПАРХИЈИ 1839-1912, докторанда Иване Женарју.

За ментора је одређен проф. др Ненад Макуљевић.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр. 6/2306</u>	
(број захтева)	
<u>4.04.2013.</u>	
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Црквена уметност и верска обнова у Рашко-призренској епархији 1839-1912

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја уметности

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Ивана (Стеван) Женарју

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски у Београду

Година дипломирања: 2009.

Назив мастер рада кандидата:

Илустрације у часопису Српска зора (1876-1881)

Назив факултета на коме је магистарске тезе одбрањен: Филозофски

Година одбране мастер рада: 2010.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 4.04.2013.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Ивана Женарју

Име и презиме ментора: Ненад Макуљевић

Звање: Ванредни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Сакрална топографија Неготинске Крајине, приредио Н. Макуљевић, Неготин 2013.
2. The "Zograph" Model of Orthodox Painting in Southeast Europe 1830-1870. *Balkanica* (Београд 2003), књ. 34, стр. 385-405.
3. Визуелна култура национализма и конституисање приватног идентитета. *Годишњак за друштвену историју*, (Београд 2004), год. 11, св. 2/3, стр. 47-63.
4. Уметност и национална идеја у XIX веку : систем европске и српске визуелне културе у служби нације, (Библиотека Јазон, књ. 13). 1. изд. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006.
5. Црквена уметност у Краљевини Србији : (1882-1914). Београд: Филозофски факултет, Катедра за историју уметности новог века, 2007.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да

има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Ивана Женарју

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПРЕДЛОГА ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ЦРКВЕНА УМЕТНОСТ И ВЕРСКА ОБНОВА У РАШКО-ПРИЗРЕНСКОЈ ЕПАРХИЈИ 1839–1912

кандидат: Ивана Женарју

6i10-1

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања је однос црквене уметности и верске обнове на територији Рашко-призренске епархије. У периоду од 1839. до 1912. године, ера Танзиматских реформи, и каснија посттанзиматска и такозвана Младотурска ера допринеле су верској обнови широм Османског царства. Црквена уметност смештена у контекст верске обнове и оквира XIX века и Рашко-призренске епархије до сада није била предмет историјско-уметничке анализе, јер је интересовање за ту територију било усмерено на период средњег века.

Рашко-призренска епархија, која је своје обриси добила 1807. године, спајањем Новопазарске и Призренске епархије, обухватала је данашњу област Косова и Метохије, Скадар, области Рашке и Старог Влаха (Нови Пазар, Сјеница, Нова Варош), делове данашње Црне Горе (Бијело Поље, Беране, Плав, Гусиње, Спуж, Подгорица, Жабљак, Улцињ и Бар; Спуж, Подгорица, Жабљак, Улцињ и Бар су 1878. године по Берлинском уговору припали Црној Гори и Цетињској митрополији), а од 1894. године у њеним су оквирима и делови Сарајевске (Прибој) и Мостарске епархије (Пљевље, Пријепоље и Бистрица) (*И. Јастребов, 1874, 1879; Н. Дучић, 1884, 1896; М. Веселиновић, 1903; Ђ. Слијепчевић, 1991; ...*).

У границама Рашко-призренске епархије, склоним померању, истраживаће се сложени историјски оквир који подразумева клизну границу од успостављања Танзиматских реформи 1839. године до ослобођења које је уследило Првим балканским ратом 1912. године. Реформе које су током тог периода спровођене у Османском царству (фермани из 1839. и 1856. године, реформни програм из 1902. године, Устав из 1908. године) доприносиле су сигурности јавног проповедања вере, сигурности материјалне верске имовине, и тиме све бољем положају хришћана и све већим могућностима верске обнове и развоја верског живота и црквене уметности (R. H. Davison, 1954; B. Стојанчевић, 1971; K. H. Karpat 1972; S. J. Shaw, E. K. Shaw, 1977; ...).

У периоду од 1839. до 1912. године на територији Рашко-призренске епархије спроводи се обнова парохijske мреже изградњом храмова, попут оних монументалних у Гњилану, Призрену, Приштини, Новој Вароши, Новом Пазару, Митровици, Скадру, Пријепољу (П. Костић, 1928; В. Шалипуровић, 1972; М. Ивановић, 1987; С. Љ. Пантовић, 1996; као и непубликована грађа из Архива Србије), као и обновом и изградњом великог броја сеоских цркава (П. Пајкић, 1958, 1963, 1968; М. Ивановић, 1961, 1987, 1989; М. Лукић, 1968.; као и непубликована грађа из Архива Србије, Архива САНУ, Историјског архива Београда); а истовремено се обнављају и манастирски комплекси (објављени и необјављени извори). Долази и до уређивања ових храмова зидним сликарством, израдом иконостаса, црквеног мобилијара и богослужбених предмета (К. Томовски, 1959; А. Василиев, 1965; К. Балабанов, 1970, А. Николовски, 1984; М. Шакота, 1984, 2007; Д. Корнаков, 1986, 1988; Р. Тимотијевић, 1991; М. Ивановић, 2004; С. Цветковски, 2010; И. Женарју, 2012; као и на основу теренских истраживања).

Истраживање односа црквене уметности и верске обнове у Рашко-призренској епархији подразумева проучавање целокупне религиозне визуелне културе у датом просторном и историјском контексту, као и друштвених и историјских предуслова и оквира који су креирали верски живот и верску обнову. Стога ће предмет истраживања, на самом почетку, бити носиоци и покретачи те уметности, односно стубови одржања верског живота под турском влашћу и његове манифестације кроз уметничко стваралаштво, црквено-школске општине и црквена јерархија. Истовремено, истраживаће се и модуси учешћа Србије у верској обнови у границама Османског царства. Такође, предмет истраживања биће актуелне околности, уметници и култови који су на подручју Рашко-призренске епархије обликовали религиозну визуелну културу и утицали на обнову, изградњу и опремање храмова; као и конкретни примери

градитељских подухвата, радови усмерени на одржавање манастирског живота. Анализираће се црквено сликарство и модели развоја истог, програми зидног сликарства и иконостаса, концепти украшавања сакралних простора реториком религиозне визуелне културе.

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ истраживања је проучавање и разумевање односа црквене уметности и верске обнове на територији Рашко-призренске епархије у XIX веку. Тако ће се остварити увид у карактеристичне токове, појаве и феномене у обликовању сакралне уметности и визуелне културе у оквиру верске обнове и црквеног живота у границама Османског царства. Циљ овако замишљене студије јесте и употпуњавање слике о црквеној уметности XIX века, особито у Рашко-призренској епархији, као и представљање до сада непознатих података, аутентичних уметничких целина, црквених сликара и примера иконописа, до којих се дошло захваљујући теренским истраживањима као и истраживачким радом у Архиву Србије, Архиву САНУ и Историјском архиву Београда.

ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ

Основне хипотезе су:

- Верска обнова је, у периоду између 1839. и 1912. године у Османском царству, допринела интензивном развоју јавног црквеног живота и развоју црквене уметности, односно подизању и украшавању храмова.

- Верска обнова није имала националне границе већ је била заједничка свим православним народима у оквиру Османског царства. Стога су храмови на тлу Рашко-призренске епархије део система православне уметности на Балкану, која се одвијала и мимо национално оријентисаних тенеденција становништва одређених територија. Грађени су и опремани делима градитеља, зографа и дуборезаца, углавном пореклом из Македоније, који су радили на осликавању православних храмова и изради иконостаса широм Балкана.

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Метод истраживања заснива се на следећим методолошким принципима:

- Проучавање уметности као дела визуелних студија, у којима се предмети проучавања историје уметности категоришу опширном категоријом визуелне културе. Тиме се омогућава шире поље проучавања и укључивање занемарених области ликовног стваралаштва у токове истраживања. Новина у овако структурираном тумачењу јесте транспоновање основних начела визуелних студија на проучавање црквене уметности. (E. Van Alphen, 1994; M. Bal, N. Bryson, 1998; N. Mirzoeff, 1998, 2002; I. Rogoff, 1998; H. Bredekamp, 2003; W. J. T. Mitchell, 1986, 2002, 2005; D. Morgan, 1999, 2005; M. Dikovitskaya, 2005; M. Rampley, 2005; J. Richardson, 2006.).

- Контекстуално проучавање и тумачење функција дела црквене уметности и визуелне културе, што омогућава пуно историјско разумевање њеног настанка, развоја и употребе у верској обнови (D. Freedberg, 1989; N. Makuljević 2003; Н. Макуљевић 2005, 2012.).

СТРУКТУРА РАДА

Теза под називом *Црквена уметност и верска обнова у Рашко-призренској епархији (1839–1912)* биће подељена на неколико поглавља. У тези су предвиђена и поглавља која ће садржати списак и порекло илустрација, као и списак коришћених извора и литературе.

Уводна разматрања

Уводно поглавље је предвиђено за објашњење методологије истраживања односа верске обнове и црквене уметности, која се развијала на тлу Рашко-призренске епархије у периоду од 1839. до 1912. године.

Оквири и контексти развоја црквене уметности и верске обнове у Рашко-призренској епархији

У другом поглављу истражују се историјски оквири и контексти развоја црквене уметности и верске обнове у Рашко-призренској епархији. Две кључне детерминанте

формирања временског оквира за истраживање црквене уметности јесу Хатишериф од Гилхане (1839.) и ослобођење Старе Србије (1912.). У овим оквирима, почевши од доношења законских регулатива које су мањинским заједницама у Османском царству дале могућност слободе вероисповести, развија се црквени живот Рашко-призренске епархије, који се визуелно манифестује бројним градитељским подухватима и делима црквене уметности. Такође, дефинишу се границе Рашко-призренске епархије, указује на њен опсег и области које је у заузимала у периоду од 1839. до 1912. године.

Носиоци црквене уметности и верске обнове

У трећем поглављу се истражују механизми настанка и развоја црквене уметности и верске обнове у Рашко-призренској епархији. Истражује се патронажни механизам, однос и захтеви друштва према црквеној уметности – од представника цркве у виду митрополита, свештеника и монаха, затим народа и његових представника, у виду појединаца и црквено-школских општина; до организација и друштава која су на себе преузимала ктиторску улогу у изградњама и обновама храмова; као и однос српске државне пропаганде.

Зографи, копаничари и градитељи у Рашко-призренској епархији

У четвртном поглављу истражује се делатност градитеља и уметника који су, кроз изградњу храмова, сликарство и дрворезбарство, визуелно обликовали верску обнову на тлу Рашко-призренске епархије. Истражује се њихово деловање и уметничко-стилска поетика њиховог рада. Објашњава се доминантни зографски модел иконописа који је почетком XX века почео да поприма обриси савремених токова у црквеном сликарству какво се развијало на територији Краљевине Србије, као и модели црквеног градитељства.

Функција црквене уметности у контексту верске обнове

У петом поглављу се истражују функција и намена дела црквене уметности, њихова улога у свакодневном одржавању вере, манифестацији индивидуалног и заједничког, верског и националног идентитета, истицању заједнице у друштвеном контексту у Рашко-призренској епархији. Анализирају се богослужбена и јавна функција црквених објеката, програми зидног сликарства и иконостаса, као и визуелна култура у опреми ентеријера православних храмова.

Закључна разматрања

Последње поглавље остављено је за закључна разматрања у којима се резимирају основне поставке претходних поглавља и долази до закључака о односу верске обнове и црквене уметности у Рашко-призренској епархији.

СПИСАК ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ:

Непубликована архивска грађа:

Архив Србије: Министарство просвете и црквених дела (1839–1880), црквено одељење (1880–1915); Министарство иностраних дела, Политичко-просветно одељење (1890–1915); Конзулат у Приштини (1900–1913)

Архив САНУ: Историјска збирка, Јован Ристић; Фонд Дене Дебељковића

Историјски архив Београда: Фонд Одбора Госпођа „Књагиња Љубица“

Архив Југославије: Министарство вера Краљевине СХС

Публиковани извори, текстови и књиге:

Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу, прир. С. Милеуснић, Београдски издавачко-графички завод, Музеј СПЦ, Београд 1993.

Андреевска Ј., „Крушевски зографи-иконописци и њихово место у уметности Македоније XIX века“, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, Матица српска, Нови Сад св. 26/1990, 287–298.

Архимандрит дечански Сава, „Призрен“, *Братство*, Друштво Светог Саве, Београд св. 2/1888, 30–84.

Бабић, Г., „О живописаном украсу олтарских преграда“, *Зборник за ликовне уметности*, Матица српска, Нови Сад, св. 11/1975.

Bal M., Bryson N., „Semiotics and Art History: A Discussion of Context and Senders“, *The Art of Art History: A Critical Anthology*, ed. By D. Preziosi, Oxford University Press, Oxford 1998, 242–256.

Балабанов, К., *Велешките зографи иконописци во XIX век*, Рацинови средби, Титов Велес 1970.

Балабанов, К., „По повод сто години од смрта на Дичо Крстев Зограф од село Тресанче“, *Музејски гласник*, Историскиот музеј на Македонија, Скопје св. 2/1973, 7–18.

Балкански П., *Кроз гробље, опажања и белешке приликом путовања кроз Српску Земљу под Турском 1892. године*, Парна радикална штампарија, Београд 1894.

Бандић, Душан, *Народна религија Срба у 100 појмова*, Нолит, Београд, 1991.

Bandić, D., *Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko, ogledi o narodnoj religiji*, Biblioteka XX vek, Beograd 1990.

Bandić, D., *Narodno pravoslavlje*, прир. L. Radulović, Biblioteka XX vek, Beograd 2010.

Барјактаровић М., „Чувари (туђих) богомоља (манастирски војовде)“, *Новопазарски зборник*, Нови Пазар, св. 20/1996, 131–136.

Батаковић Д. Т., *Дечанско питање*, Историјски институт, Просвета, Београд 1989.

Биорац, С., „Иконостас цркве Св. Никола у Новом Пазару“, *Новопазарски зборник*, Музеј Рас, Нови Пазар св. 24/2000, 43–49.

Бобчев С. С., „Поглед на правно уређење Балкана под турском управом“, *Књига о Балкану I*, Балкански институт, Београд 1936, 159–167.

Бован В., *Дена Дебељковић: живот и дело*, Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић“, Приштина / Београд 2001.

Богдановић Д., „Повеље о земљама и задужбинама Косова“, *Задужбине Косова, споменици и знамења српског народа*, Епархија рашко-призренска, Призрен – Богословски факултет, Београд 1987, 315–322.

Богдановић Д., *Књига о Косову*, Српска књижевна задруга, Београд 2006.

Божовић Г., *По гњиланском крају*, Скупштина општине Гњилане, Гњилане 1997.

Бојовић Д., *Манастири у Старом Колашину*, Центар за црквене студије, Ниш 2010.

Бошковић, Ђ., „Осигуравање и ресторација цркве манастира св. Патријаршије у Пећи“, *Старинар, орган Српског археолошког друштва*, Београд св. 8–9/1933–34, 91–162.

Bredenkamp H., “A Neglected Tradition? Art History as Bildwissenschaft”, *The Art Historian: National Traditions and Institutional Practices*, ed. By M. F. Zimmermann, Sterling and Francine Clark Art Institute, Wilamstown, Massachusetts 2003, 147–159.

Van Alphen E., “Strategies of Identification”, *Visual Culture: Images and Interpretation*, ed. by Norman Bryson, Michael Ann Holly, P. F. Keith, Wesleyan University Press, University Press of New England, Hanover 1994, 260–271.

Василиев, А., *Български възрожденски майстори, живописци, резбари, строители*, Наука и изкуство, София 1965.

Василиев, А., *Ермини, технологи и иконография*, София 1976.

Васиљевић Јован Хаци, *Јужна Стара Србија, историјска, етнографска и политичка истраживања*, Књига прва, Кумановска област, Нова штампарија Давидовић, Београд 1909.

Васиљевић Јован Хаци, *Просветне и политичке прилике у јужним српским областима у 19. веку (до српско турских ратова 1876–78)*, Београд 1928.

Васиљевић, Јован Хаци, „Записи и натписи“, *Зборник за историју Јужне Србије и суседних области* (уредник Радослав Р. Грујић), Скопско научно друштво, Скопље 1936, 283–286.

Велимировић М., „На Комовима“, *Братство, Друштво Светог Саве*, Београд св. 5/1892, 15–106.

Велимировић М., „Васојевићи, Полимље, Метохија“, *ГНЧ, Задужбина Николе Чупића*, Београд књ. 18/1898, 53–189.

Веселиновић М., „Митрополит Мелетије, Рашко-призренски и Скендеријски (1854–1895)“, *ГНЧ, Задужбина Николе Чупића*, Београд књ. 22/1903, 274–311.

“Visual Culture Questionnaire”, *October*, The MIT Press, Cambridge, Vol. 77, Summer 1996, 25–70

Влаховић П., „Основна обележја српског села у XIX и првој половини XX века“, *Братство, часопис друштва „Свети Сава“*, Друштво Свети Сава, Београд св. 8/2004, 85–93.

Војводић М., „Нови Пазар (1804–1912)“, *Нови Пазар и околина*, Новинско – издавачко предузеће Књижевне новине, Београд 1969.

Војводић М., „Прилике на Косову и Метохији и политика Србије 1881–1912. године“, *Историјски часопис*, Историјски институт САНУ, Београд св. 38/1991, 163–190.

Војводић, М., *Друштво Светог Саве: документи 1886–1891*, Архив Србије, Београд 1999.

Војводић М., *Стојан Новаковић и Владимир Карић*, Сlio, Београд 2003.

Вранићи Б., „Црква Светог Николе у Приштини“, *Гласник друштва конзерватора Србије*, Друштво конзерватора Србије, Београд, св. 17/1993, 138–142.

Вујовић Б., *Уметност обновљене Србије, 1791–1848*, Просвета, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд 1986.

Вукадиновић З. Ч., Богавац М. Ј., *Српска просвета и култура у Косовској Митровици 1836–1841*, Институт за српску културу, Приштина – Учитељски факултет, Призрен, Лепосавић 2001.

Вукановић Т., „О култу Стефана Дечанског у Метохији“, *Хришћанско дело, часопис за хришћанску културу и црквени живот*, Скопље год. III, св. 5, 1937, 371–389.

Вукановић Т., *Култ цара Уроша*, Скопље 1938.

Вукановић Т., „Студије из Балканског фолклора III. Мијачко дуборезбарство“, *Врањски гласник*, Народни музеј, Врање књ. 7/1971, 204–272.

Vukanović T., *Srbi na Kosovu II*, Nova Jugoslavija, Vranje 1986.

Vukanović T., *Srbi na Kosovu III*, Nova Jugoslavija, Vranje 1986.

Вучковић В., *Организација Српске православне цркве у новим крајевима Кнежевине Србије после Берлинског конгреса*, Рi-press, Пирот 2007.

Гаговић З., *Црногорски иконостаси и њихови творци*, Републички завод за заштиту споменика културе, Цетиње 2007.

Георгиевски, М., „Опис на новооткриената ерминија од досега непознатиот македонски зограф Павел Стојановиќ од Галичник од 1869 година“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје св.10–11/1987, 123–130.

Гилфердинг А. Ф., *Путовање по Херцеговини, Босни и Старој Србији*, друго, измењено издање, Новинско-издавачка установа Службени лист СРЈ, Београд 1996.

Грипић В., „Манастир Св. Тројице у призренском округу“, *ГНЧ*, Задужбина Николе Чупића, Београд књ. 28/1909, 173–183.

Грозданов, Ц., „Почетоците на Дичо Зограф и иконостасот во село Росоки“, *Прилози*, Одделение за општествени науки, МАНУ, XXV 1–2, Скопје 1994, 33–39.

Грозданов, Ц., „Дичо зограф и неговите ученици во црквата Свети Илија во Стенче, Гостиварско“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје, св. 26–27/2001, 7–13.

Грозданов, Ц., „Белешки на Дичо Зограф по повод сто и триесет години од неговата смрт“, *Уметноста и културата на XIX век во Западна Македонија, студии и прилози*, Фондација Трифун Костовски – МАНУ, Скопје 2004, 9–29.

Damisch H., “Semiotics and Iconography”, *The Art of Art History: A Critical Anthology*, ed. By D. Preziosi, Oxford University Press, Oxford 1998, 234–241.

Davison R. H., “Turkish Attitudes Concerning Christian – Muslim Equality in the Nineteenth Century”, *The American Historical Review*, [The University of Chicago Press](http://www.theuniversityofchicago.edu), Chicago, Vol. 59, No. 4, 1954.

Dikovitskaya M., *Visual Culture. The Study of the Visual after the Cultural Turn*, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge 2005.

Димитријевић Ст. М., „Поклоничка путовања хришћанским светињама као суштина и израз покајања нашег“, *Покајни народ, верско-морално гласило за покајну 1933–1934. годину*, Поклоничко друштво Београд, 33–79.

Dirkem E., *Elementarni oblici religijskog života, Totemistički sistem u Australiji*, Prosveta, Beograd 1982.

Документа о Рашкој области 1890–1899, прир. М. Ф. Петровић, Београд 1997.

Документа о Рашкој области 1900–1912, прир. М. Ф. Петровић, Београд 1995.

Драгишић М., „Запис као предмет заштите непокретних културних добара“, *Саопштења*, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, св. 41/2009, .

Дучић, Н. „Јепископије Зетска и Дабарска“, *Гласник СКА*, Државна штампарија, Београд, књ. 57/1884, 71–103.

Дучић Н., *Рашко-призренска митрополија и национално-културна мисија Краљевине Србије у Старој Србији и Маћедонији*, Државна штампарија Краљевине Србије, Биоград 1896.

Душанић С., „Антиминс као научни објекат“, *Црква, календар Српске православне патријаршије за просту 1947. годину*, Штампарија Раденковић, Београд, 60–61.

Ћилас Ј. К., *Српске школе на Косову и Метохији од Немањића до 1912.*, Институт за српску културу, Приштина / Лепосавић 2000.

Ђуровић А., „Улога хуманитарних организација у друштвеном животу Краљевине Србије почетком XX века“, *Братство, часопис друштва „Свети Сава“*, Друштво Свети Сава, Београд св. 8/ 2004, 95–111.

Ђurović B., “Orthodox Christianity and the Development of the Serbs in the Eighteenth Century”, *Facta Universitatis, Philosophy and Sociology*, University of Niš, Vol. 2, No. 6/2, 1999, 239–246.

Елезовић Г., *Речник косовско-метохијског дијалекта*, свеска прва, Српска краљевска академија, Београд 1932.

Елезовић, Г., „Записи и натписи“, *Зборник за историју Јужне Србије и суседних области* (уредник Радослав Р. Грујић), Скопско научно друштво, Скопље 1936, 251–270.

Елијаде М., *Свето и профано*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1986.

Ердељан Ј., *Средњовековни надгробни споменици у области Раса*, Археолошки институт Београд – Музеј „Рас“ Нови Пазар, Београд 1996.

Женарју И., „Сакрална топографија манастира Сочанице“, *Баштина*, Приштина/Лепосавић, св. 30/2011, 313–329.

Женарју И., „Црква Светих Козме и Дамјана у Врачеву: рад на очувању верског и националног идентитета у XIX веку“, *Духовне и материјалне специфичности културе Косова и Метохије кроз историју*, Институт за српску културу Приштина / Лепосавић 2012, 457–478.

Женарју И., „Улога Одбора госпођа Књагиња Љубица у одржавању живота цркве на Косову и Метохији“, *Косовско-метохијски зборник*, САНУ, Београд св. 5/2012, у штампи.

Женарју И., „Црква Светог Илије у Вучитрну“, *Баштина*, Институт за српску културу, Приштина/Лепосавић, св. 33/2012, 383–411.

Женарју И., „Дебарски зографи на Косову и Метохији“, *Саопштења*, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, св. XLIX/2012, у штампи.

Зарић-Тировић И., „Женска приправа Николајевске цркве у Земуну“, *Саопштења*, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд св. XLII/2010, 299–318.

Зиројевић О., *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Историјски институт, Београд, 1984.

Иванић И., *Из црквене историје Срба у Турској у XVIII и XIX веку*, Издање Друштва „Рада“, Београд и Нови Сад, 1902.

Иванић И., *На Косову. Са Шара по Косову на Звечан*, Београд 1903.

Ивановић, М., „Црква Преображења у Будисавцима“, *Старине Косова и Метохије*, Обласни завод за заштиту споменика културе, Приштина св. 1/1961, 113–126.

Ивановић М., „Средњовековни споменици Коришке горе“, *Старине Косова и Метохије*, Обласни завод за заштиту споменика културе Косова и Метохије, Приштина св. 4–5/1968–71, 309–320.

Ивановић, М., „Неки подаци о иконостасу цркве Светих Апостола у Пећкој патријаршији“, *Музеј примењених уметности Зборник*, Музеј примењених уметности, Београд св. 26–27/1982–83, 105–117.

Ивановић, М., „Црквени споменици, XIII – XX век“, *Задужбине Косова, споменици и знамења српског народа*, Богословски факултет, Београд – Епархија Рашко-призренска Призрен 1987, 387–547.

Ивановић, М., „Црква Ваведења у Белом Пољу код Пећи“, *Свети кнез Лазар. Споменица о шестој годишњици Косовског боја 1389–1989*, (ур. Владимир Стојанчевић), Свети архијерејски синод српске православне цркве, Београд 1989, 350–360.

Ивановић М., „Надгробни споменици и натписи на старим српским гробљима и црквиштима у селима Метохијског подгора и Хвосна“, у: *Косовско-метохијски зборник* (уредник: Антоније Исаковић), Српска академија наука и уметности, Београд, св.1/1990.

Ивановић, М., „Прилози упознавању делатности сликара (зографа), дуборезаца, градитеља и донатора из Македоније на српским црквеним споменицима Косова и Метохије“, *Вардарски зборник* (ур. Владимир Стојанчевић), Српска академија наука и уметности, Београд св. 3/2004, 169–174.

Ивановић М., „Црквени споменци Ибарског Колашина“, *Косовско-метохијски зборник*, САНУ, Београд св. 3/2005, 135–152.

Јагодић М., *Српско-албански односи у Косовском вилајету (1878–1912)*, Завод за уџбенике, Београд 2009.

Јастребов И., „Подаци за историју цркве у Старој Србији по изворима на српском и турском језику“, *Гласник СУД*, Државна штампарија, Београд књ. 40/1874, 182–257.

Јастребов И. С., *Податци за историју српске цркве*, Државна штампарија, Београд 1879.

Јастребов И., „О православним српским старим и новим црквама у Старој Зети, садашњем Скадарском округу“, *Гласник Српског ученог друштва*, Државна штампарија, Београд књ. 48/1880, 358–389.

Јастребов И., „Додатак мојим белешкама из Старе Србије“, *Гласник СУД*, Државна штампарија, Београд књ. 51/1882, 53–69.

Јастребов И., „Нешто о Горњој Морави“, *Гласник СУД*, Државна штампарија, Београд књ. 60/1885, 123–135.

Јастребов И. С., *Стара Србија*, НИП „Нови свет“, Народна и Универзитетска библиотека, Приштина 1995.

Јовановић Ј. М., *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, Београд 1990.

Јуришић, Г. И., *Дечански првенац*, Нар. Књигопечатња Дан. Медаковића, Нови Сад 1852.

Кадиевић А., „О архитектури храма Св. Саве у Митровици“, *Косовско-метохијски зборник*, САНУ, Београд св. 3/2005, стр.

Кадиевић А. *Један век тражења националног стила у српској архитектури (средина XIX – средина XX века)*, Грађевинска књига, Београд 1997.

Караматијевић Ј., *Кроз Стари Влах*, Заслон, Шабац 2007.

Karpat K. H., “The Transformation of the Ottoman State, 1789–1908”, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 3, No. 3. (jul., 1972), Cambridge University Press, 243–281.

Ковачевић Љ., „Синђелије попова Максима и Јова Варнице“, *Споменик СКА*, Државна штампарија, Београд св. 10/1891, 35–38.

Константиновски, Г., *Градители во Македонија: XVIII – XX век*, Табернакул, Скопје 2001.

Ќорнаков, Д., „Копаничарите од Река“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје св. 6/1975, 31–34.

Ќорнаков, Д., „Резбите и некои натписи во црквата Света Богородица Каменско“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје, св. 6/1975, 79–80.

Ќорнаков Д., *Творештвото на Мијачките резбари на Балканот од крајот на XVIII и XIX век*, Институт за истражување на старословенската култура, Прилеп 1986.

Ќорнаков Д., *Македонска резба*, Мисла, Скопје

Ќорнаков, Д., *Творештвото на Мијачките резбари на Балканот од крајот на XVIII и XIX век*, Институт за истражување на старословенската култура, Прилеп 1986.

Костић П., *Црквени живот православних Срба у Призрену и његовој околини у XIX веку (са успоменама писца)*, Графички институт „Народна мисао“, Београд 1928.

Костић П., *Просветно-културни живот православних Срба у Призрену и његовој околини у 19. и почетком 20. века (са успоменама писца)*, Скопље 1933.

Костић П., *Аутобиографија*, прир. В. Митровић, Архив Србије, Београд – Призренски округ, Призрен 1997.

Костић, С., „Мученица Босиљка пасјанска“, *Православно дело, Саборник за православно словесност*, Манастир Бањска, бр. 16/2007, 137–140.

Краснићи М., „Манастирске војводе у Косовско-метохијској Области“, *Гласник Музеја Косова и Метохије*, Приштина св. 3/1958, 107–128.

Лазић М., „Ктитори и приложници у српској култури 19. и почетком 20. века“, у: *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, прир. А. Столић, Н. Макуљевић, Београд 2006, 611–654.

Looizides N. G., “Religious Nationalism and Adaptation in Southeast Europe”, *Nationalities Papers*, vol. 37, No. 2, March 2009, 203–227.

Лукић М., „Конзерваторски радови на цркви Светог Петра и Павла у селу Мушникову у Средачкој жупи“, *Старине Косова и Метохије*, Обласни завод за заштиту споменика културе Косова и Метохије, Приштина св. 4–5/1968–71, 441–443.

Макуљевић Н., „Прилог познавању сликаних програма владарских тронов у Србији (1804–1914)“, у: *Саопштења*, Београд, Републички завод за заштиту споменика културе Србије, св. XXVII–XXVIII /1995– 96, 229–236.

Makuljević, N., „The „Zograph“ Model of Orthodox Painting in Southeast Europe 1830–1870“, *Balkanica*, Балканолошки институт, Београд, 34/2003, 385–405.

Макуљевић Н., „Средњовековне теме у српском црквеном сликарству XIX века, Прилог рецепцији националног средњовековног наслеђа у српском сликарству XIX века“, *Поствизантијска уметност на Балкану, I том, Зборник Матице српске за ликовне уметности*, Нови Сад св. 32–33/2003, 193–211.

Макуљевић Н., „Визуелна култура и приватни идентитет православних хришћана у 18. веку“, у: *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба (приредио Александар Фотић)*, Clío, Београд 2005, 72–111.

Макуљевић Н., „Иконопис Врањске епархије 1820–1940“, *Иконопис Врањске епархије*, прир. М. Тимотијевић, Н. Макуљевић, Филозофски факултет, Катедра за историју уметности новог века, Београд – Епархија врањска Српске православне цркве, Врање 2005, 11–42.

Макуљевић, Н., *Уметност и национална идеја у XIX веку, Систем европске и српске визуелне културе у служби нације*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2006.

Макуљевић Н., „Плурализам приватности. Културни модели и приватни живот код Срба у 19. веку“, *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, прир. А. Столић, Н. Макуљевић, Сlio, Београд 2006, 17–53.

Макуљевић Н., „Поклоничка путовања и приватни идентитет“, *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, прир. А. Столић, Н. Макуљевић, Сlio, Београд 2006, 807–837.

Макуљевић Н., *Црквена уметност у Краљевини Србији (1882–1914)*, Филозофски факултет у Београду, Катедра за историју уметности новог века, Београд 2007.

Макуљевић Н., „Одржавање и обнова вере: православни храмови у горњем Полимљу током новог века“, *Милешевски записи*, Музеј у Пријепољу, Пријепоље св. 7/2007, 147–175.

Макуљевић, Н. „Литургија, симболика и приложништво: иконостас цркве Свете Тројице у Врању“, *Саборни храм Свете Тројице у Врању* (прир. Н. Макуљевић), Фонд „Свети Прохор Пчињски“ Православне епархије врањске, Врање 2008, 45–105.

Makuljević N., “From Ideology to Universal Principles: Art History and the Visual Culture of the Balkans in the Ottoman Empire”, *Crossing cultures : conflict, migration and convergence : the proceedings of the 32nd International Congress in the History of Art*, edited by Jaynie Anderson, Miegunyah Press, Melbourne University Publishing, 2009, 98–103.

Макуљевић Н., „Визуелност и култура сећања у Горњем Полимљу“, *Милешевски записи*, Музеј у Пријепољу, Пријепоље, св. 8/2009, 195–209.

Макуљевић Н., „Андреја Дамјанов: архитекта позноосманског Балкана“, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, Матица српска, Нови Сад бр.38/2010, 137–150.

Makuljević N., „Tanzimat i vizuelno kreiranje javnog identiteta u Bosni i Hercegovini“, *Identitet Bosne i Hercegovine kroz historiju*, zbornik radova 2, Institut za istoriju, Sarajevo 2011, 213–227.

Makuljević N., “State, society and visual culture: late Ottoman architecture in Serbia, Macedonia and Bosnia and Herzegovina” / *Država, društvo i vizuelna kultura u Srbiji, Makedoniji i Bosni i Hercegovini, Centres and peripheries in Ottoman architecture: Rediscovering a Balkan Heritage*, Hartmuth, Sarajevo 2011, 118–121.

Макуљевић Н., „Полимље – Стари Влах – Санцак: црквена обнова и визуелна култура у другој половини XIX века“, *Милешевски записи*, Музеј у Пријепољу, Пријепоље св. 9/2012, 211–226.

Макензи Џ. М., Ирби А. П., *Путовање по словенским земљама Турске у Европи*, Luxphoto: Rotary club, Београд 2007.

Марковић Новаков А., *Православна српска богословија у Призрену (1871–1890)*, Епархија рашко-призренска, Епархија нишка, Ниш 2011.

Матановић Г. А., *Врака и Врачани: прошлост, обичаји, сеобе и садашњост*, Evro-Giunti, Београд 2011.

Мацан, Е., „Македонскиот иконопис во XIX век, хронологија и стилски развот“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје, св. 7/1961, 61–64.

Медаковић Д., *Путеви српског барока*, Нолит, Београд 1971.

Медић, М., *Стари сликарски приручници II*, Републички завод за заштиту споменика културе, Друштво пријатеља Свете Горе Атонске, Београд 2002.

Микић Ђ., „Трговачке везе Косова са Србијом, Аустријом и Влашком у XIX веку“, *Зборник филозофског факултета у Приштини*, Приштина св. 8/1971, 419–445.

Микић Ђ., *Друштвене и економске прилике косовских Срба у XIX и почетком XX века, од чифчијства до банкарства*, САНУ, Београд 1988.

Милићевић М. Ђ., „Нешто о Васојевићима“, *Гласник СУД*, Државна штампарија, Београд књ. 5/1867, 67–76.

Милићевић М. Ђ., „Прилози за историју Рашке митрополије“, *Споменик СКА*, Државна штампарија, Београд св. 10/1891, 19–24.

Милићевић Ж., *У постојбини наших копаничара и зograфа*, Државна штампарија Краљевине СХС, Београд 1927.

Милићевић Ж., *Од Охрида до Санџака*, Београд 1928.

Милосављевић, Д., *Изгубљена ризница манастира Милешеве*, Службени гласник, Београд 2010.

Миљановић М., „Иконе из Велике Хоче“, *Старине Косова и Метохије*, Покрајински завод за заштиту споменика културе Косова и Метохије, Приштина св. 10/1997, 77–100.

Миљковић-Пепек, П., Николовски, А., „Состојбата и валоризацијата на црковните споменици на културата од XIV век до денес на територијата на собранието на општина Тетово“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје св. 6/1975, 83–92.

Мирковић Л., *Хеортологија или историјски развитак и богослужење празника православне источне цркве*, Београд 1961.

Mirzoeff N., “Ghostwriting: Working Out Visual Culture”, *Art History, Aesthetics, Visual Studies*, ed. by M. A. Holly, K. Moxey, Sterling and Francine Clark Art Institute, Williamstown, Massachusetts 2002, 189–202.

Mitchell, W. J. T., “Showing Seeing: A Critique of Visual Culture”, *Art History, Aesthetics, Visual Studies*, ed. by M. A. Holly, K. Moxey, Sterling and Francine Clark Art Institute, Williamstown, Massachusetts 2002, 231–250.

Mitchell, W. J. T., *Iconology: Image, Text, Ideology*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1986.

Mitchell, W. J. T., *What Do Pictures Want? The Lives and Loves of images*, The University of Chicago Press, Chicago, 2005.

Мушовић Е., „Нови Пазар и околина (1912–1941)“, *Нови Пазар и околина*, Новинско – издавачко предузеће Књижевне новине, Београд 1969.

Михаиловић Р., „Представе анђела у српској графици XVIII века“, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, Нови Сад св.8/1972, 295–296.

Михаиловић Р., „Прва зона српског иконостаса XVIII века“, *Зборник Филозофског факултета*, Београд св.14/1979, 279–321.

Младеновић Љ., „Уметничка обрада метала у Босни и Херцеговини од доласка Турака до данас“, *Музеј примењене уметности*, зборник, *Музеј примењене уметности*, Београд бр. 3–4/ 1958.

Morgan D., *Visual piety: a history and theory of popular religious images*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1999.

Morgan D., *The Sacred Gaze: Religious Visual Culture in Theory and Practice*, University of California Press, Berkeley 2005.

Mulholland N., "Definitions of Art and the Art World", *Exploring Visual Culture. Definitions, Concepts, Contexts*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2005, 18–33.

Недељковић С., Јовић Г. С., „Историјско-географски поглед на демографске карактеристике Косова и Метохије крајем XIX и почетком XX века“, *Баштина*, Институт за српску културу, Приштина св. 9–10/1998–1999, 241–250.

Недељковић С., „Активности руских конзула у Старој Србији крајем XIX и почетком XX века“, *Баштина*, Институт за српску културу Приштина / Лепосавић, св. 12/2001, 165–171.

Недељковић С., „Стара Србија и турске реформе (турски реформни програм из 1902. године), *Теме: часопис за друштвену теорију и праксу*, Универзитет у Нишу, Ниш, св. 2/2006, 233–241.

Недељковић С., „Национални рад у Старој Србији и улога Рашке царинарнице (1878–1885)“, *Наша прошлост: часопис Историјског архива и Друштва историчара среза Краљево*, Народни музеј – Историјски архив, Краљево св. 10/2010, 101–108.

Недељковић С., „Србија и српске цркве и манастири на Косову и Метохији у првим годинама после Париског конгреса“, *Лесковачки зборник*, Народни музеј, Лесковац св. 52/2012, 13–26.

Николић Ј., „Управне власти“, *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937*, Скопље 1937, 983–994.

Николић С., „Црква Св. Николе – Рајкова у Призрену и њена актуелна заштита и презентација“, *Старине Косова и Метохије*, Покрајински завод за заштиту споменика културе Косова и Метохије, Приштина св. 10/1997, 111–118.

Николовски, А., *Македонските зографи од крајот на XIX и почетокот на XX век*, Андонов, Зографски и Вангеловиќ, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје 1984.

Николовски, А., „Евиденција на спомениците на културата во Берово, Делчево и Винаца“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје св.10–11/1987, 175–188.

Николовски, А. „Уметноста на XIX век во Македонија (извод од студијата), *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје, св. 9/1984, 5–27.

Новаковић С., „Служба и живот Светога Ђурђа Кратовца. По рукопису XVII. Вијека спремио за штампу Стојан Новаковић“, *Гласник СУД*, Државна штампарија, Београд св. 4/1867, 97–156.

Новаковић С., „Црквени војвода, останак пећске патријаршијске хрисовуље, у једном народном обичају“, *ГНЧ*, Задужбина Николе Чупића, Београд св. 11/1889, 289–295.

Новаковић С., *Цариградска патријаршија и православље у Европској Турској. Разматрања у прилог расправи црквено-просветног питања у Европској Турској*, Државна штампарија, Београд 1895.

Нушић Б., *Косово, опис земље и народа*, издање са сликама, 1. свеска, Матица српска, Нови Сад 1902.

Ортајли И., *Најдужи век империје*, Српска књижевна задруга, Београд 2004.

Општинска уредба за црквено-школске општине Рашко-Призренске Епархије (издање св. Срп. Православне Рашко-Призренске Митрополије), Прва српска штампарија „Вардар“ Давида Димитријевића, Скопље 1909.

Павловић Б., *Насеља и миграције становништва општине Лепосавић*, Институт за српску културу, Лепосавић 2003.

Павловић Л., *Култови лица код Срба и Македонаца*, Смедерево 1965.

Пајкић П., „Сеоске цркве у долини Белог Дрима“, *Старине Косова и Метохије*, Обласни завод за заштиту споменика културе Косова и Метохије, Приштина св. 1/ 1961, 145–200.

Пајкић П., „Цркве у Великој Хочи“, *Старине Косова и Метохије*, Обласни завод за заштиту споменика културе Косова и Метохије, Приштина св. 2–3/ 1963, 157–196.

Пајкић П., „Цркве у Сиринићкој жупи“, *Старине Косова и Метохије*, Обласни завод за заштиту споменика културе Косова и Метохије, Приштина св. 4–5/1968–71, 351–366.

Пајкић П. С., „Цркве Средачке жупе из турског периода“, *Гласник Музеја Косова и Метохије* св.3, 51–105.

Пантовић Љ. С., *Храм Светог Саве у Косовској Митровици*, Архив у Косовској Митровици – Народна и универзитетска библиотека Приштина 1996.

Перуничих Б., *Писма српских конзула из Приштине 1890–1900*, Народна књига, Београд 1985.

Перуничих Б., „Путопис митрополита Нићифора Перића кроз Косово Санџак 1906. године“, *Архивски преглед*, Друштво архивских радника и заједнице архива СР Србије, св. 1–2/1986, 159–211.

Перуничих Б., *Сведочанство о Косову 1901–1913*, Научна књига, Београд 1988.

Правила фонда цркве Светога оца Николаја у Приштини за штедњу и међусобно потпомагање својих чланова, Издање фонда цркве Светога Николаја, Приштина 1907.

Петковић-Поповић Р., Шалипуровић В., *Српске школе и просвета у западним крајевима Старе Србије у 19. веку*, Прибој 1970.

Петковић С., *Манастир Света Тројица у Пљевљима*, Завичајни музеј, Пљевља 2008.

Петровић М. Ф., *Документа о Рашкој области: 1890–1899*, Историјски музеј Србије, Београд 1997.

Петровић П. Ж., *Рашка, антропогеографска проучавања I*, Етнографски институт САНУ, Београд 1984.

Петровић П. Ж., *Рашка, антропогеографска проучавања II*, Музеј „Рас“, Нови Пазар 2010.

Петровић, Р. Д., „Прилог кон проучувањето на творештвото од македонските зографи во Косово“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје, св. 10–11/1987, 115–118.

Поп-Атанасов, Г. „За македонските ермини“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје св. 7/1978, 197–202.

Попов Ч., „У Турском царству, политичке и друштвене прилике“, у: *Историја српског народа, Од Берлинског конгреса до уједињења 1878–1918*, VI–1 (уредник Андреј Митровић), Српска књижевна задруга, Београд 1983, 263–264.

Поповић Д. Ј., *О Цинцарима, прилози питању постанка нашег грађанског друштва*, Штампарија Драг. Грегорића, Београд 1937.

Поповић Д., *Српски владарски гроб у средњем веку*, Институт за историју уметности Филозофског факултета, Београд 1992.

Поповић М. И., *Историјска улога српске цркве у чувању народности и стварању државе*, Нова штампарија, Београд 1933.

Поповић Ј., *Живот Срба на Косову: 1812–1912*, Никанор, Грачаница 2007.

Радовановић, В. С., „Света Злата Мегленска, Јужносрбијански култ девојке народне мученице“, *Споменица српско-православног саборног храма Свете Богородице у Скопљу 1835–1935*, Српска православна црквена општина града Скопља, Скопље 1935, 329–336.

Радовановић, В. С., „Записи и натписи“, *Зборник за историју Јужне Србије и суседних области* (уредник Радослав Р. Грујић), Скопско научно друштво, Скопље 1936, 275–281.

Радовановић В. С., „Географске основе Јужне Србије“, *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937*, Скопље 1937, 1–134.

Радојичић, С., „Зографи, о теорији слике и сликарског стварања у нашој старој уметности“, *Зограф, часопис за средњовековну уметност* 1, Галерија фресака, Београд 1966, 4–15.

Радосављевић Н., „Епископ, мирски свештеник, монах. Обележја свакодневног живота“, *Приватни живот код Срба у деветнаестом веку*, прир. А. Столић, Н. Макуљевић, Слио, Београд, 711–736.

Раичевић, С., „Црква Светих Петра и Павла у подкопаоничком селу Лукову“, у подкопаоничком селу Лукову“, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, Косовска Митровица, св. 39/2009, 211–222.

Ракић М. И., „Јужна Србија од Карађорђевог устанка до данас“, *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937*, Скопље 1937, 227–239.

Ракић М., *Конзулска писма 1905–1911*, прир. А. Митровић, Просвета, Београд 1985.

Ramplsey M., „Visual Culture and the Meanings of Culture“, *Exploring Visual Culture. Definitions, Concepts, Contexts*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2005, 5–17.

Ramplsey M., „Visual Rhetoric“, *Exploring Visual Culture. Definitions, Concepts, Contexts*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2005, 133–148.

Растовић А., „Енглеске дипломате о прогону нападнутих Срба у Косовском вилајету 1880–1888. године“, *Косовско-метохијски зборник*, САНУ, Београд св. 4/2011, 67–75.

Ристић, С., *Дечански споменици*, Државна штампарија, Београд 1864.

Richardson J., "Seeing, Thinking, Mapping, Moving: Considerations of Space in Visual Culture", *Visual Arts Research*, vol. 32, No. 2 (63), University of Illinois Press, 2006, 62–68.

Rogoff I., "Studying Visual Culture", *The Visual Culture Reader*, ed. By N. Mirzoeff, Routledge, London 1998, 24–36.

Ryden K. C., "Why Your World Looks the Way It Does and Why It Matters: Cultural Landscape As Visual Culture", *Visual Arts Research*, University of Illinois Press, vol. 32, No. 2 (63), 2006, 73–75.

Саборни храм Свете Тројице у Врању, приредио Ненад Макуљевић, Фонд „Свети Прохор Пчињски“ Православне епархије врањске, Врање 2008.

Самарцић Р., *Косово и Метохија у српској историји*, Српска књижевна задруга, Београд 1989.

Секулић М., „Оснивање и развој новчаних завода и банака у Гњилану и Урошевцу до арпилског рата 1914. године“, *Зборник радова Филозофског факултета*, Филозофски факултет, Приштина св. 21–22/ 1991–92, 39–92.

Секулић, М., „Прилог историји аграрних односа на Косову и Метохији (1912–1915), *Косовско-метохијски зборник*, САНУ, Београд св. 2/1998, 133–152.

Секулић В., „Отварање руског конзулата у Косовској Митровици“, Баштина, Институт за српску културу, Приштина / Лепосавић, св. 19/2005, 139–153.

Слијепчевић Ђ, *Историја Српске православне цркве*, друга књига, Од почетка XIX века до краја Другог светског рата, Београдски издавачко-графички завод, Београд 1991.

Smit, A. D., *Nacionalni identitet*, Biblioteka XX vek, 1998.

Smith, A. D, *Ethno-symbolism and nationalism: a cultural approach*, Routledge, Abingdon, Oxon, 2009.

Софронијевић М., *Хуманитарна друштва у Србији*, Библиотека града Београда, Београд 2003.

Спахо Ф., „Из јавног и приватног живота у доба Турака“, *Књига о Балкану I*, Балкански институт, Београд 1936, 168–173.

Споменица двадесетпетогодишње свештеничке службе њ. Високопреосвећенства господина Нићифора, рашко-призренског митрополита, егзарха Горње Мизије и т.д. и т.д., приредио Сава Стојановић наставник призренске Богословије, Народна штампарија, Београд 1906.

Споменица Друштва „Кнегиња Јубица“ о четрдесетој годишњици друштвеног рада, Штампарија Млада Србија, Београд 1939.

Србија и ослободилачки покрети на Балкану 1856–1878, књ.1, приредили В. Крестић, Р. Љушић, Београд 1983.

Срећковић П., *Владике фанариоти Рашко-призренске епархије од 1818–1854. год. по неиздатим документима*, Штампарија код Св. Саве, Београд 1881.

Срећковић П., „Сима Игуманов“, *Братство*, Друштво Светог Саве, Београд св. 1/1887, 39–49.

Станковић Т., *Путне белешке по Старој Србији 1871–1898*, Штампарија Ђ. Мунца и М. Карића, Београд 1910.

Станчић, Д., „Извештај о топографском истраживању цркава на територији општине Штрпце (Сиринићка жупа)“, *Баштина*, Институт за српску културу, Приштина св. 1/1991, 243–259.

Стефановић Х. Т., *Познавање цркве или обредословље*, Штампарија код „Просвете“ – С. Хоровица до Кр. Срп. Реалке, Београд 1895.

Стојановић М., „Два живота породице Фртунић“, *Косовско-метохијски зборник*, САНУ, Београд св. 4/2011, 53–64.

Stojančević V., Knežević S., „Srpski manastiri kao centri kulta isceljenja“, *Acta historica medicinae pharmaciae veterinae*, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Veterinarski fakultet Beograd, br. 1–2/1966.

Стојанчевић В., *Јужнословенски народи у Османском царству од Једренског мира 1829. до Париског конгреса 1856. године*, Издавачако – штампарско предузеће ПТТ, Београд 1971.

Стојанчевић В., „Једна помоћ Српске владе манастиру Грачаница 1856. и 1857. године“, *Старине Косова и Метохије*, Покрајински завод за заштиту споменика културе, Приштина св. 4–5/1971, 227–231.

Стојанчевић В., „Жалба Срба Пећанаца на турске зулуме 1876-1878. године“, *Архивски преглед*, Друштво архивских радника и заједнице архива СР Србије, св. 1–2, 1978, 151–160.

Стојанчевић В., „Обновљена српска држава и Арбанаси 1804–1876“, *Србија и Албанци у XIX и почетком XX века*, САНУ, Београд 1990, 5–34.

Стојанчевић В., „Митрополит Михаило и питање аутономије српске цркве у Турској 1878. године“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, Филолошки факултет, Београд вол.68–69, бр. 1–4/2002–2003, 235–240.

Стојанчевић В., „Пећ и Пећанци у документацији својих савременика почетком друге половине 19. века“, *Косовско-метохијски зборник*, САНУ, Београд св. 4/2011, 1–22.

Стошић, Љ., „Богородица Пантохара Дича Зографа“, *ПАТРИМОНИУМ.МК*, *Списание за културното наследство – споменици, реставрација, музеи*, Каламус, Скопје св. 9/2011, 267–276.

Суботић В., *Казивања Борисављевића*, МВ Графика, Београд – Дом културе, Нова Варош, 2002.

Shaw S. J., Shaw E. K., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey II*, Cambridge University Press 1977.

Тимотијевић, Р., „Иконопис на територији Призрена“, *Баштина*, Институт за српску културу, Приштина св. 1/1991, 260–266.

Тимотијевић М., „Иконографија Великих празника у српској барокној уметности“, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, Матица српска, Нови Сад, св. 25/1989, 95–132.

Тимотијевић М., *Српско барокно сликарство*, Матица српска, Нови Сад 1996.

Тимотијевић М., „Од светитеља до историјских хероја – култ светих деспота Бранковића у XIX веку“, у: *Култ светих на Балкану II* (уредник Мирјана Делетић), Центар за научна истраживања Српске академије наука и уметности и Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2002, 113–144.

Тимотијевић М., „Serbia sacra и Serbia sancta у верско-политичком програму Карловачке митрополије“, *Свети Сава у историји и традицији*, Српска академија наука и уметности, Београд 1998, 387–431.

Тимотијевић М., „Традиција и барок, тумачење традиције у реформама барокне пикторалне поетике“, *Зборник ликовних уметности Матице српске, Поствизантијска уметност на Балкану II*, Нови Сад св. 34–35/2003, 201–221.

Тимотијевић М., Рађање модерне приватности: Приватни живот Срба у Хабзбуршкој монархији од краја 17. до почетка 19. века, Clío, Београд 2006.

Тодић, Б., „Цркве у Сиринићкој жупи и њихове фреске“, *Баштина*, Институт за српску културу, Приштина, 4/1993, 119–125.

Томовски, К., „Велешките мајстори и зографи во XIX и XX век. Преглед на творештвото“, *Културно наследство*, Републички завод за заштита на спомениците на културата Скопје св. 5/1959, 51–59.

Томовски, К., *Македонските мајстори – градители од деветнаесеттиот век*, МАНУ, Скопје 2006.

Тричковска, Ј., „Фасадниот живопис на црквата Св. Ѓорѓи Победоносец во с. Рајчица“, *Зборник Средновековна уметност*, Музеј на Македонија, Скопје св. 3/2001, 226–241.

Ćurčić S., „Gračanica and the cult of the saintly prince Lazar“, *Зборник радова Виуантолошког института, Византолошки институт САНУ*, Београд св. XLIV/2007, 465–472.

Урошевић А., „Јањево, антропогеографска истраживања“, *Гласник Скопског научнoг друштва*, Скопље св. 14/1935, 187–200.

Урошевић А., „Вучитрн, антропогеографска монографија“, *Гласник Скопског научног друштва*, Скопље, св. 19/1938, 215–229.

Филиповић М. С., „Неимари цркве Св. Богородице у Скопљу, Прошлост рода Зографских у Велесу“, *Споменица српско-православног саборног храма Свете Богородице у Скопљу 1835–1935*, Српска православна црквена општина града Скопља, Скопље 1935, 299–314.

Филиповић М. С., „Етничке прилике у Јужној Србији“, *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937*, Скопље 1937, 387–497.

Freedberg D., *The Power of Images: Studies in the History and Theory of Response*, The University of Chicago Press, Chicago and London 1989.

Хан В., „Значај палестинских еулогија и литургијских предмета за новију историју уметности код Срба (XVII–XVIII столеће)“, *Музеј примењене уметности, зборник*, Музеј примењене уметности, Београд бр. 5/1959, 45–77.

Храбак Б., „Почеци банкарства на Косову“, *Историјски гласник*, Друштво историчара СР Србије, Београд св. 1–2, 1982, 54–84.

Hutchinson J., *The Dynamics of Cultural Nationalism: the Gaelic Revival and the Creation of the Irish Nation State*, Taylor & Francis Routledge, London, 1987.

Цветковски С., „Иконите на Дичо зограф од црквата Св. Стефан во манастирот Бањска (Косово)“, *Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов, студии и прилози*, НУ Музеј Др Никола Незлобински, Струга 2010, 143–148.

Цветковски С., „Живописот на Аврам дичов во црквата Св. Апостоли – Пејска Петријаршија“, *Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов, студии и прилози*, НУ Музеј Др Никола Незлобински, Струга 2010, 177–190.

Цветковски С., „Аврам Дичов (1840–1923)“, *Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов, студии и прилози*, НУ Музеј Др Никола Незлобински, Струга 2010, 207–228.

Цветковски С., Келић Г., „Сликаство XIX века у црквама Пећке патријаршије“, *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима*, књ. 3, *историја, историја уметности*, Филозофски факултет, Косовска Митровица 2010, 547–572.

Чемерикић М., „Трговина, занатство, индустрија, кредитне установе од 1875. до 1937. године“, *Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937*, Скопље 1937, 685–732.

Чолић Љ., „Говор Боже Јокановића, протојереја Звечанског округа“, *Косовско-метохијски зборник* (уредник Владимир Стојанчевић), Српска академија наука и уметности, Београд св.2/1998, 75–90.

Шакота М., *Дечанска ризница*, Просвета, Београд – Републички завод за заштиту споменика културе, Београд – Јединство, Приштина, 1984.

Шакота, М., *Ризница манастира Бање код Прибоја*, Српска православна епархија Милешевска, Пријеполје – Републички завод за заштиту споменика културе, Београд, 2007.

Шалипуровић В., *Културно-просветне и политичке организације организације у Полимљу и Рашкој 1903–1912*, Нова Варош 1972.

Шекеровска, В., „Сидното сликарство и иконописот на Дичо Зограф во храмот Свети Никола – Геракомија во Охрид“, *Зборник Средновековна уметност*, Музеј на Македонија, Скопје св. 3/2001, 243–256.

Шупут М., *Српска архитектура у доба турске власти 1459–1690*, САНУ, Филозофски факултет, Институт за историју уметности, Београд 1984.

Шупут М., *Споменици српског црквеног градителства XVI–XVII век*, Београд 1991.

II *Споменица четворогодишњега рада одбора госпођа „Књагиња Љубица“: 1903, 1904, 1905 и 1906 год.*, Електрична штампарија Тодора К. Наумовића, Београд 1907.

**РЕФЕРАТ О КВАЛИФИКОВАЊУ КАНДИДАТА И ПОДОБНОСТИ
ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ ЗА ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ**

Основни подаци о кандидату и дисертацији: Ивана Женарју је рођена 12. марта 1985. године у Сарајеву. Дипломирала је на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду 2009. године. Тема њеног дипломског рада је «Црква манастира Велућа, историја и архитектура». Мастер студије на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду одбранила је 2010. године, са темом «Илустрације у часопису Српска зора (1876–1881)». Ивана Женарју похађа докторске студије на Филозофском факултету у Београду. Просечна оцена на докторским студијама је 10,00.

Због показаног научног квалитета, рукопис мастер рада Ивана Женарју награђен је од стране Задужбине Андрејевић, па је његова измењена и допуњена верзија објављена као монографија под називом «Хероји, политика, свакодневница: илустровани свет Српске зоре (1876–1881).» Из области српске уметности 19. века Ивана Женарју је публиковала више радова у референтним научним часописима. Учесник је научног пројекта „Материјална и духовна култура Косова и Метохије“ на Институту за српску културу у Лепосавићу.

Тему дисертације: **«Црквена уметност и верска обнова у Рашко-призренској епархији 1839-1912»** коју је Ивана Женарју пријавила сматрамо изузетно добро утемељеном и веома важном. Тема обухвата истраживање и анализирање односа црквене уметности и верске реформе на подручју Рашко-призренске епархије током 19. и почетком 20. века.

Предмет и циљ дисертације: Предмет дисертације **«Црквена уметност и верска обнова у Рашко-призренској епархији 1839-1912»** Иване Женарју представља истраживање односа црквене уметности и верске обнове на подручју Рашко-призренске епархије, у периоду 1839-1912. Предмет научног истраживања су сви видови сакралне визуелне културе – иконопис, живопис, архитектура и декорација

ентеријера православних храмова. Ивана Женарју научним приступом, утемељеним у пракси нове историје уметности, планира да анализира настајање, поетику и функцију црквене уметности у друштвеном и политичком контексту.

Циљ дисертације је разумевање односа између сакралне визуелне културе и верске обнове у Османској империји током 19. века, на примеру Рашко-призренске епархије. На тај начин биће извршено редефинисање ранијих историјско-уметничких анализа српске црквене уметности 19. века на подручју Косова и Метохије и биће креирана сложенија слика о токовим и значају православне сакралне визуелне културе у Османској империји.

Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације: Садржај докторске дисертације **«Црквена уметност и верска обнова у Рашко-призренској епархији 1839-1912»** предвиђа њено структурирање у више поглавља: уводна разматрања, оквири и контексти развоја црквене уметности и верске обнове Рашко-призренској епархији, носиоци црквене уметности и верске обнове, зографи, копаничари и градитељи у Рашко-призренској епархији, функција црквене уметности у контексту верске обнове, као и закључна разматрања. Овако организована структура докторске дисертације у функцији је осветљавања свих битних аспеката за разумевање односа црквене уметности и верске обнове у Рашко-призренској епархији 1839-1912.

Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању:

У предложеној докторској дисертацији истакнуте су две основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању. Прва хипотеза је да је православна верска обнова, између 1839. и 1912. године у посттанзиматској Османској империји, допринела интензивном развоју српске црквене уметности, као и подизању и украшавању храмова. Друга хипотеза је да верска обнова није била национално одређена, што је условило да изградња и украшавање православних храмова у Рашко-призренској епархији носи заједничке карактеристике православне уметности на Балкану.

Методе које ће се у истраживању применити:

Основе методе које ће се применити у докторској дисертацији произлазе из савременог научног проучавања уметности и визуелне културе. Од посебног значаја су методолошки погледи утемељени на теорији визуелне културе, и контекстуалном тумачењу уметности. Применом два наведена метода допринеће се потпуном

сагледавању сакралне визуелне културе на подручју Рашко-призренске митрополије и њеном разумевању у контексту државе, друштва и посттанзиматске верске обнове.

Очекивани резултати и научни допринос:

Очекивани резултати предложене докторске дисертације су нов и свеобухватан поглед на пручавање односа верске обнове и сакралне визуелне културе у посттанзиматском друштву Османске империје (1839-1912). Очекује се разумевање улоге друштвених, идеолошких и црквених чиниоца у креирању сакралне визуелне културе на подручју Рашко-призренске епархије. На тај начин биће остварен велики научни допринос, који ће допринети бољем познавању српске визуелне културе 19. века и потиснути старија формалистичка тумачења српске уметности. Тиме ће се установити контекстуални оквири за ново и сложеније проучавање српске уметности и визуелне културе 19. века.

Закључак: Сматрајући тему оправданом и пажљиво одабраном, а планирани ток истраживања и тумачења утемељеним, прихватамо кандидатово образложење и предлажемо да отпочене са радом.

у Београду, 19. 3. 2013

Комисија:

др Бранислав Тодић, редовни професор
Филозофског факултета у Београду

др Александар Кадиевић, редовни
професор Филозофског факултета у Београду

др Саша Брајовић, ванредни професор
Филозофског факултета у Београду

др Ненад Макуљевић, ванредни
професор филозофског факултета у Београду
(ментор и писац реферата)

